

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA IKKI TILLI O'QITISHNING(O'zbek-ingliz)
MEHANIZMI**

S.M.Zokirova

Fdu.(DSc)

G.M.Axmadjonova

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarning dunyoqarashi, fikrlash qobiliyati, nutq boyligini oshirishda chet tillarining ahamiyati hamda ikki tilli o'qitish ta'lim jarayonni tashkil etish uchun bir qator zamonaviy interfaol metodlarni pedagogik jarayonga tadbiiq etish yuzasidan tafsiiya va ma'lumotlar yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: *inkluziv ta'lim, interfaol metodlar, inglizcha atamalar.*

Bugungi kunda chet tillarini o'rganish eng dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Maktablarda ikkinchi tilni o'z ona tilimiz bilan hamohang tarzda o'rganish maqsadga muvofiqdir. Ona tili va ikkinchi til ta'limidagi qoidalar sistemali (uzviy) lingvistik mazmun kasb etadi. Chunki tilni tabiiy muhitda amaliy o'rganish va unga ajratiladigan vaqt (soatlar) miqdori mukammal qoidalar berish imkoniyatini yaratadi. Chet til o'rgatish sharoiti (sun'iy muhit va ajratilgan kam soatlar) qoidalami oddiylashtirish va sonini ozaytirish muammosini ko'ndalang qilib qo'yadi. Til birligi, bir tomondan, sezgilar yordamida idrok etilsa, ikkinchi tomondan, faqat tafakkur hosilasi, mantiqiy jarayon natijasi bo'lib ro'yobga chiqadi. Nutq faoliyati nazariyasidan ma'lumki, faoliyat mazmunini harakatlar tashkil etadi (akademik Aleksey Nikolayevich Leontyev). Subyekt harakati oriyentir (yo'llovchi) va ijro qismlaridan iborat. Mas. grammatik harakatlarni egallash nutqning grammatik shaklanishida avtomatlashgan malakaning hosil bo'lishi demakdir (prof. Valentina Samoylovna Setlin ilmiy kashfiyoti). Harakat, o'z navbatida, operatsiyalardan tuziladi. Operatsiya harakatning ro'yobga chiqish vositasidir. Operatsiyalar sistemasi — harakat modeli, uni bajarish algoritmidir. Til o'rgatish metodikasida algoritm bilan qoidani chalkashtirish yaramaydi. Algoritm deganda, oddiy operatsiyalarni muayyan izchillikda bajarish haqidagi aniq ko'rsatmani tushunamiz. Har qanday algoritm — bu qoidadir, lekin har qanday qoida algoritm emas. Qoida nomi bilan odatda nutqiy Grammatik ko'nikma hosil qilish jarayonida qoilaniladigan ko'rsatmalar yoki umumlashmalar majmuasini atash ma'quldir. Chet til qoidasi nutq faoliyatini egallashni osonlashtiruvchi vositadir, qoida nutq materialini o'zlashtirish nuqtayi nazaridan ikkiga bo'linadi: Qoida — umumlashma (material nutqda o'rganilgandan so'ng) va qoida — ko'rsatma (material o'rganilishi oldidan beriladi).

O'quvchilarning til tajribasi uch tildan yig'ilgani bilim, ko'nikma va malakalar (kompetensiya) majmuasi (sintezi) bo'lib, uning hajmi, qo'llanish ko'lami, o'zaro bog'liqligi masalalari metodikaning til tajribasini hisobga olish prinsipi doirasiga

kiradi. Til tajribasini hisobga olish deganda, o'quvchi shu kungacha o'zbek, rus, chet til (ingliz, ispan, nemis yoki fransuz tili)dan olgan bilim, ko'nikma va malakasining hozir o'rganayotgan chet til materialini o'zlashtirishga salbiy (interferensiya) yoki ijobiy (transpozitsiya/fatsilitatsiya) ta'siri tushuniladi. Masalan, chet tildagi „artikl“ atalmish grammatik hodisani o'rgatish chog'ida, uning o'zbek tilida mavjud emasligi tufayli, mazkur Grammatik kategoriyaga oid „artikl“ tushunchasi shakllantiriladi. Oqibatda o'quvchi til tajribasi endi chet tildagi „yangilik“ bilan boyiydi. Grammatikadan hozirgi, o'tgan va kelasi zamonlar (mas. Present Indefinite, Presente de Indicativo, Prasens, Present)ni o'rganishda ularning qo'llanilishi (funksiyasi), yasalishi (shakli) va ma'nosi (semantikasi) alohida metodik yondashishni talab etadi. Fe'l zamonining funksiyaviy tarafi o'quvchilar uchun deyarli qiyinchilik tug'dirmaydi, chunki grammatik hodisaning „takrorlanib

turadigan ish-harakatni ifodalashi“ o'zbek tilidan ma'lum. Bunday holat o'quvchilar ona tilisi tajribasidan olgan bilimlari yordamida chet til hodisasini egallashga imkon tug'diradi. Ushbu fe'l zamonining yasalishi (formasi) esa o'zbek va chet tilda butunlay farq qiladi. Chet tildagi ikki so'z (yordamchi va yetakchi fe'llar)dan tuziladigan zamon shakli (mas. Future Indefinite, Future Simple, Futurum I, Futur simple)ni o'rganishda o'quvchilar til tajribasi tarkibida mavjud ruscha (ikkinchi til)dan foydalanish ma'qul (буду+делать, будешь+ходить). Zero, o'quvchiga ona tilida fe'l zamon yasalishi chet til hodisasi (kelasi zamon)ni o'rgatishda usluban maqbul emas, bu o'rinda, ona tili tajribasi to'sqinlik qilishi (interferensiya) muqarrar.

Demak, o'quvchilarning til tajribasi chet til o'rganishda g'ov bo'lishi (salbiy ta'sir — interferensiya) yoki yordam berishi (ijobiy ta'sir — transpozitsiya) kuzatiladi.

Binobarin, chet til muallimi o'quvchilarning ona tilisini, ikkinchi tilni va o'rganilayotgan chet tilni amaliy va nazariy puxta bilmog'i darkor. Shuningdek, o'qituvchining o'qitish metodikasidan atroflicha xabardor bo'lishi talab qilinadi.

Xulosa qilib aytganda, kichik yoshdagi bolalarga til o'rgatish majburiyat sifatida emas, qiziqarli mashg'ulot tarzida olib borilishi, bir necha samarali usullardan foydalanib dars o'tish ularning kelajakda oladigan bilimlari uchun poydevor bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bolalarga chet tillarini o'rganish qanchalar muhimligini tabiiy sharoitlar orqali to'g'ri tushuntirib borilishi darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. J. Jalolov „O'QITUVCHI“ NASHRIYOT-MATBAA IJODIY UYI
TOSHKENT - 2012

2. G'afur G'ulom. Ko'p tilni bilishning xosiyati / / O'qituvchilar gazetasi, 1965-yil 16-sentabr („Toshkent oqshomi“ gazetasining 1989-yil 6-aprel sonida „Ko'p tilni bilish xosiyati“ nomi bilan qayta bosilgan).

3. Б. В. Беляев. Психология владения иностранным языком: Докт. дисс. — М., 1960.

4. John Adams || Analysis of retirement age in different countries of the world. London 2017. 2. –Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora –tadbirlari to'g'risida (PQ-1875-son)||Xalq so'zi gazetasi. 2012yil. 12-dekabr.

5. J. Jalolov . –ingliz tilini o'qitish metodlari|| –O'qituvchi|| nashiryoti Toshkent To'Xtasinova, N. R. Q., & Soibjonova, M. T. O. Q. (2022). TAG MA'NO VA PRESUPPOZITSIYA HODISASINING PRAGMATIK TADQIQI (Abdulla Qahhor asarlari misolida). Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(4), 141-146.

6. Тухтасинова, Н. Р. (2021). ИССЛЕДОВАНИЕ ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫХ И ТАГМАНСКИХ СОБЫТИЙ НА РАБОТАХ АБДУЛЛЫ КАХХАР. Экономика и социум, (2-2), 240-244.

7. Pratoва, G. O., & To'Xtasinova, N. R. Q. (2022). O'ZBEK TILIDA FREZELOGIZMLARNING PRAGMATIK SINONIMYASI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(5), 35-38.